

VÝZKUMNÝ NÁVRH

Téma: Tresty ve výchově napříč generacemi

Trestání dětí při jejich výchově je téma, které je mediálně opakovaně analyzováno. Rodiče dostávají zaručené rady a návody, které tresty uplatňovat, které spíše ne, případně, které rozhodně ne. Trest je součástí výchovy, a je to proto objektem zájmu nejen rodičů, ale i učitelů a všech ostatních pedagogických pracovníků. Osobně mám dojem, že dříve se děti více bily, dnes se spíše zakazuje, domlouvá a vyhrožuje. Je to ale opravdu tak? Některé informace o trestání při výchově mám z bakalářského studia, před započítím výzkumu své znalosti prohloubím pomocí relevantních knih a výzkumů zabývajících se tímto tématem.

Výzkumem chci zjistit, které typy trestů se uplatňovali dříve, které dnes, zda je mezi generacemi v uplatňování trestů nějaký rozdíl nebo se typy trestů víceméně neliší. Mezi dotazovanými budou tedy lidé, kteří jsou od sebe věkově velice vzdálení – mezi nejstarším a nejmladším rodičem bude 70 let rozdíl. Myslím, že je zajímavé vědět, které tresty se v jaké době používaly. Bohužel na vzorku dotazovaných lidí nebude možno zobecnit typ trestání na celou generaci, protože každý člověk je jiný, proto je i jeho výchova velice osobní a ovlivněna mnoha faktory (prostředí, vzdělání...). Generalizace bude tedy nemožná. Přínosem by mohl být závěr, který poskytne pohled na téma trestání dětí od lidí, kteří vyrůstali ve velice rozdílných podmínkách (např. ročník 1940 x 1990). Závěr výzkumu by měl pomoci porozumět přístupu ostatních v oblasti této zkoumané skutečnosti, a tím i sám sobě. Výstupem bude tedy hypotéza – vytvoření určité teorie.

Hlavní výzkumná otázka: Jaké tresty jste uplatňoval/a při výchově svých dětí?

Vedlejší výzkumné otázky:

1. Proč jste volil/a tyto tresty?
2. Je podle Vás trest nutně nedílnou součástí výchovy?
3. Jak jste byl/a trestán/a v dětství Vy sám/sama?

Výzkumnou strategií jsem zvolila kvalitativní výzkum, protože nemám dostatek informací ke stanovení přesných hypotéz k tomuto tématu. Bude se jednat o deskriptivní typ výzkumného problému. Bude hledat odpověď na otázku „Jaké tresty a proč právě tyto tresty?“. Formou kvalitativního výzkumu chci interpretovat pohled subjektů na dané téma.

Můj popis bude tedy slovní, v nečíselné podobě. Dotazované mám již vybrané, získala jsem jejich předběžný souhlas ke sběru dat – rozhovoru (interview). Rozhovor jsem vybrala jako vhodnější výzkumnou metodu než např. dotazník, protože mi umožní proniknout hlouběji do postojů a motivů dotazovaných respondentů. Bude se jednat pravděpodobně o 6 osob. Pro rozhovor si připravím více otázek, které by mohly pomoci získat od dotazovaných osob odpovědi širšího rázu. Volit tedy budu pokud možno otevřené otázky, které mi poskytnou více informací k vytvoření požadované teorie.

Pro můj výzkum budu data sbírat pomocí otevřeného rozhovoru. Protože předpokládám, že respondenti budou potřebovat trochu navést na delší odpovědi, mám připraveno množství rozšiřujících a doplňujících otázek, které by k tomuto měli pomoci. Otázky by měly připomenout rodičům, kteří budou odpovídat, různé momenty a situace ve výchově, a tím i zajistit co nejvíce pravdivé a zároveň i rozmanité odpovědi.

Oslovila jsem tedy 6 rodičů, kteří mi přislíbili rozhovor poskytnout. Všechny dotazované osobně znám. Nicméně formu trestů, kterou volili při výchově jejich dětí, ne. Účelně jsem si vybrala známé lidi, protože jsem chtěla, aby odpovědi byly jen minimálně ovlivněny např. rozdílnou kulturou. Rozhovory budou probíhat u mě doma, případně u dotazovaného. Dotazované jsem vybrala především podle věku, protože výzkum má ukázat rozdíly v trestání rodičů, kteří své děti vychovávali před 50 lety, před 30 lety a kteří vychovávají dnes.

Teoretická hypotéza: *Typ trestání dětí se mění napříč generacemi.*

Praktická hypotéza: *Snástupem dalších generací se mění přístup rodičů a tím také volba trestu.*

Každý zapsaný rozhovor bude označený pohlavím, věkem a povoláním dotazovaného. Uvedu i počet dětí a jejich pohlaví a věk. Dále zda se na výchově podíleli oba rodiče nebo pouze jeden, případně víc osob v domácnosti. Na rozhovor si chci vyhradit alespoň 2 nerušené hodiny, o totéž požádám dotazované.

Na začátku rozhovoru vysvětlím dotazované/mu účel rozhovoru. Úvodní otázky budou jednoduché, budou plynule navazovat na vysvětlení účelu. Základní otázka tedy bude: „Jaké typy trestů jste používal/a při výchově svých dětí?“ Touto otázkou začnu a podle toho, jak se bude vyvíjet odpověď, budu přidávat další otázky.

Další otázky budou např.: „Proč právě tyto tresty?“ „Rozlišoval/a jste jaký typ trestu za co?“

Ráda bych, pokud by se dotazovaný sám rozpovídal a poskytl mi představu prostředí, ve kterém vychovával, co ho ovlivňovalo nejvíc, co naopak minimálně. Ráda bych vždy získala

představu o konkrétní situaci, která vznikla a který trest následoval. Proto se musím vyhnout otázkám, na které lze odpovědět ano/ne.

Domnívám se, že i reakce dotazovaného budou určitým vodítkem – připravím si pro sebe tabulku, ve které budu zaznamenávat nevědomé reakce těla – zčervená? Odkašlává? Opakuje se? Mluví najednou zbytečně rychle nebo naopak velice pomalu? Začal ťukat prsty o stůl, hrát si s propiskou? Nebo se směje, je uvolněná/ý, vzpomínky jsou příjemné?

K závěrečným otázkám budou patřit otázky typu: *Volil/a byste dnes stejný typ trestu? Pokud ne, proč a co byste dělal/a jinak?*

Na úplný závěr poskytnu dotazovanému/mu pozitivní zpětnou vazbu, ve které poděkuji za pomoc, za cenné informace.

Dotazovanému dále nabídnu, zda má zájem vidět výsledky tohoto výzkumu.

Ráda bych během rozhovoru zachytila veškeré, i jemné nuance, které jej budou provázet. Zda se mi toto podaří, však nevím.

Výchova dítěte je sama o sobě velice široké a komplikované téma. Jednoduše proto, že každý člověk jako rodič i jako dítě je jedinečný. Jedinečnost člověka, i prostředí, ve kterém se nachází, otevírá nekonečný prostor pro možnosti přístupu nejen k výchově, ale i k celému životu. Typ trestu, který dotazovaní rodiče praktikovali, případně dosud praktikují, může být problém, protože ve výchově si nikdo není jistý, co je správné, i když by všichni to správné chtěli dělat. Proto předpokládám, že při rozhovoru narazím na rozpaky, zatajování, možná i lhaní. Každý psychicky zdravý rodič chce pro své dítě to nejlepší, a vzpomínání na některé trestání možná nebude pro dotazované příjemnou zkušeností. Trest uvidí z jiné perspektivy než tenkrát, proto budou možná krizovou situaci líčit horší a dramatičtější a trest naopak mírnější. Výsledky rozhovoru se proto bohužel mohou diametrálně lišit od skutečnosti.

Rozhovor se také může zastavit, pokud dotazovaná/ý získá pocit, že „tady“ už je to moc intimní, moc soukromé, a nebude chtít situaci dále popisovat.

Výše popsané problémy budu řešit ujištěním dotazovaného, že všechny řečené údaje budou anonymní, a že vše, co bude řešeno, zůstane mezi námi. Dotazovanou/dotazovaného během hovoru povzbudím svým zájmem a porozuměním. Naštěstí mám zkušenosti s trestáním nejen teoretické, ale i praktické, doufám, že se mi podaří tyto překážky během rozhovoru překonat.

ZÁZNAM Z ROZHOVORU Č. 1

DOTAZOVANÝ

Věk: 34 let

Pohlaví: muž

Povolání: učitel na 2. stupni ZŠ

Počet vychovávaných dětí: 1

Věk a pohlaví dětí: chlapec – 6 let

Osoby, které se podílí na výchově dětí: otec (dotazovaný), matka

ROZHOVOR

1. Jaký typ trestů používáte při výchově svého dítěte?

(Mlčí). Žádný. Myslím si, že dítě nezlobí bezdůvodně, snažím se vždy zjistit příčinu zlobení, proč to dělá, proč se tak chová.

2. Proč nepoužíváte tresty?

Protože si myslím, že děti nezlobí bez příčiny.

3. Rozlišoval jste typy trestů podle prohřešků dítěte?

Tato otázka nebyla vzhledem k předchozím odpovědím položena.

4. Jaká je reakce dítěte během trestu a po trestu?

Tato otázka nebyla vzhledem k předchozím odpovědím položena.

5. Používáte stále stejný typ trestu pro konkrétní prohřešek nebo se rozhodujete až v dané situaci?

Tato otázka nebyla vzhledem k předchozím odpovědím položena.

6. Jak Vy jste byl trestán v dětství?

Nepamatuji se. Když už tak zbit vařečkou, ale zákaz televize nebo domácí vězení jsme se sestrou nikdy neměli.

7. Ovlivnilo Vás to při volbě trestu při výchově Vašeho dítěte?

Ne, vůbec. Nemyslím si to.

8. Myslíte si, že to, že Vaše dítě trestáte, respektive ve Vašem případě netrestáte, je správné?

Nebál bych se ho plesknout, ale za poslední dva roky nebyl podle mě žádný důvod. Fyzický trest mi připadá jako lenost rodiče. „Lisk“ a je to vyřešené, přitom rodič by měl prvně v klidu zjistit problém, co se dítěti děje. Když dítě třeba nechce jít na návštěvu, tak se mu opravdu nechce jen tak z lenosti anebo k tomu má nějaký pádný důvod. Jiřík to má hodně často, že je líný a já bych na něj mohl začít řvát, ale já se s ním snažím spolupracovat a formou hry ho přimět k tomu, co chci já. Mluvím k němu upřímně. Snažím se mu vysvětlit jako dospělému člověku, co po něm chci a jaké má možnosti.

9. Myslíte si, že to, že dítě netrestáte, působí i preventivně?

Obecně si myslím, že tresty působí represivně.

10. Nemyslíte si tedy, že tresty jsou nutnou součástí výchovy dětí? Proč?

Rozhodně si myslím, že ne. A rád bych chtěl znovu zdůraznit tu rodičovskou lenost, kdy rodiče po dětech křičí. Když dítě zlobí, tak je to proto, že se mu rodiče nevěnují, tím pádem se děti nudí. Což je psáno i v mnoha knížkách. Třeba hláška: „*Kolikrát jsem ti to už říkal?*“ Pomyslná odpověď: „*No asi hodněkrát.*“ Tak to asi nefunguje, ne???

TERÉNNÍ POZNÁMKY

Dotazovaný během rozhovoru hodně přemýšlel. Po každé mé otázce následovala dlouhá pauza, případně se dotazovaný snažil upřesnit si otázku. Odpovědi byly upřímné, stručné, přesvědčivé a v některých případech i velice konkrétní. Zdá se mi, že téma *Trestání dětí* není pro dotazovaného vůbec aktuální, protože své dítě jednoduše netrestá a tresty jako takové považuje za irelevantní.

POZNATKY VZNIKLÉ PO SKONČENÍ PRVNÍHO ROZHOVORU

Pro svůj první rozhovor jsem si vybrala svého staršího bratra. Hlavním důvodem bylo to, že již více než šest let pozoruji, jak svého syna vychovává, ale nikdy jsme spolu o jeho výchově a jeho přístupu k trestání dětí nemluvili. Navíc je bratr pedagog, proto si myslím, že jeho přístup k trestání dětí je určitým způsobem specifický.

Po tomto prvním rozhovoru jsem si uvědomila několik skutečností, které musím upravit nebo pozměnit, abych mohla svůj výzkum úspěšně realizovat. V první řadě mě překvapila krátkost rozhovoru, mluvili jsme spolu asi čtvrt hodiny a vzhledem k odpovědím, bylo za takto krátkou dobu vše řečeno. Znamená to tedy, že mnou předpokládané 2 hodiny vyhrazené pro rozhovor, jsou zbytečně nadsazené. Samozřejmě mě bratr překvapil již první jeho odpovědí, tj., že své dítě vůbec netrestá. Tím pádem téměř na polovinu mnou připravených otázek bylo zbytečné se ptát. Pro tuto situaci si pro příští rozhovory připravím konkrétní situace, ve kterých přichází logicky trest ze strany rodičů (špatná známka ve škole, lhaní, sprostá slova, krádež atd.) a požádám dotazovanou/dotazovaného, aby popsal, jak by tuto situaci krok za krokem řešil bez použití trestu. Tabulka, kterou jsem si připravila pro zaznamenávání reakcí těla dotazovaného, zůstala prázdná, protože jsem se musela plně soustředit na své otázky a jeho odpovědi. Celkovou atmosféru rozhovoru jsem si shrnula až při přepisování odpovědí. Od tohoto úmyslu proto ustupuji a budu se více soustředit na plynulost rozhovoru a na získání co nejvíce faktických informací.

POUŽITÁ LITERATURA

- MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0202-8.
- MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-486-9.
- MATĚJČEK, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-504-2.
- VANÍČKOVÁ, E. *Tělesné tresty dětí*. Praha: Grada Publishing, 2004. ISBN 80-247-0814-0.
- PREKOPOVÁ, J. *I rodiče by měli dělat chyby*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-766-4.
- ŘÍČAN, P. *S dětmi chytře a moudře : psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0343-8.
- *Týden: Bít, či nebít*. Praha: MEDIACOP,s.r.o., 2005, č. 15. ISSN 1210-9940.
- Fyzické tresty dětí se zmírňují a jsou méně časté, přesto jsou součástí výchovy. *Nadace Naše dítě* [online]. 2011 [cit. 2013-11-20]. Dostupné z: www.nasedite.cz

ZAHRANIČNÍ ZDROJE

- KAST - ZAHN, A. *Jak naučit děti pravidlům*. Brno: Computer Press, 2008. ISBN 978-80-251-2042.
- SEVERE, S. *Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-368-4.
- WYCKOFF, Jerry a Barbara C. UNELL. *Výchova bez křiku a pohlavků : ověřená řešení nejobvyklejších chování předškoláků*. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1193-8.